

Список використаних джерел:

1. Вольф К. Франкфуртские лекции. От первого лица: Пер. с нем. / Упоряд. Е. А. Кацева. М: Прогресс, 1991. 416 с.
2. Вольф Кріста. Зарубіжні письменники : енциклопедичний довідник. У 2 т. / за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. Т. 1: А – К., С. 309.
3. Воротникова А. Э. Миф в романе К. Вольф «Кассандра» : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.01.03. Воронеж, 2011. 20 с.
4. Дубенська В. Функціонально-парадигматичні характеристики образу Кассандри. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Літературознавство*. 2011. Вип. 32; *Володимир Гнатюк у контексті розвитку культури України* : матеріали Міжнар. наук. конф. до 140-річчя від дня народження В. Гнатюка. С 232–239.
5. Нямцу А., Рихло П. Коли не ймуть словам пророчим віри...: «Кассандра» Крісти Вольф – ще одне повернення до вічної теми. *Vsesvit*. 1985. № 10. С. 145–150.
6. Wolf Ch. *Kassandra. Vier Vorlesungen. Eine Erzählung*. Berlin, Weimar : Aufbau, 1986.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-288-6-58>

Семенець О. С.

*кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри зарубіжної філології
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

Хоменко О. А.

*старший викладач кафедри зарубіжної філології
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

АНТИЧНИЙ МІФ ЯК СМИСЛОТВОРЧИЙ ЧИННИК В РОЗКРИТТІ ПРОБЛЕМИ БІЖЕНСТВА В РОМАНІ Е.-Е. ШМІТТА «УЛІСС З БАГДАДУ»

Неоміфологізм ХХ-початку ХХІ століття є «трансформацією, метаморфозою чи навіть транспонуванням світу, тобто розігруванням світу в іншому місці і часі» [2, с. 6]). Все вище зазначене актуалізує

літературознавчі студії, присвячені дослідженню особливостей міфотворчості у сучасній літературі, шляхом виявлення специфіки авторської рецепції античного міфу, особливостей інтертекстуальних зв'язків між прототекстом міфу і актуальними художніми текстами. Універсальний естетичний потенціал міфу, на думку Ю. Лотмана, зумовлений «лоскутковим» характером міфологічного простору і тим, що переміщення з одного locus'у в інше може протікати поза часом..., звідси витікає характерна властивість міфологічного простору моделювати інші, позапросторові (семантичні, ціннісні і т. д.) відносини» [1, с. 64]. Термін «неоміфологізм» вводить у сучасний літературознавчий простір Є. Мелетинський, щоб означити реміфологізацію культури ХХ століття, що рухається у напрямку семіотики і виконує функцію «означування» міфу [4, с. 78].

Французький прозаїк, драматург, сценарист, режисер і філософ Е.-Е. Шмітт (1960 р.н.) у своєму романі «Улісс з Багдаду» (фр. “Ulysse from Bagdad”, 2008) використовує весь могутній потенціал античного міфу для вербалізації основних проблем сучасності.

Вже сама назви роману, що, як нам відомо, є потужним паратекстуальним елементом і несе велике смислове навантаження, апелює до міфологічного образу Одиссея / Улісса. Написання ж на англійський манер з прийменником *from*, на думку Ж. Ковіль, який в нашому інтернаціональному просторі звикли прирівнювати до «зроблено в...», промовисто натякає на те, як «наше суспільство по-споживацькому ставиться до людського роду» [8] («В очах більшості людей я – ніхто», «Я нелегал. Всього лише нелегал. Всюди небажаний. Всюди чужий. Іноді мені здається, що я чужий роду людському» [6, с. 9]). Присутність у назві твору топоніму Багдад покликане ще раз акцентувати увагу на місті, в якому не пощастило народитися головному героєві («Я був би радий розділити ілзюзію щасливих людей, вірити, що займаю найпрекрасніше місце у світі, не прагнучи прямувати в інші міста, ..., але це блаженство було вирване у мене війною, диктатурою, хаосом, тисячами страждань, надлишком смертей» [6, с. 8]).

В своєму інтерв'ю Марусі Клімовій Е.-Е. Шмітт заявив: «Ви знаєте, мені, дійсно, дуже подобається працювати з міфами, тому що міф – це наче втілена думка, тобто це думка, що стала життям» [3]. Мова античних міфів є універсальною метамовою, якою письменники, філософи, вчені говорять про найактуальніші питання сьогодення. Французький романіст для розповіді про втечу багдадського юнака, біженця на ім'я Саад-Саад, від війни та диктатури Саддама Хусейна обрав один з найвідоміших і найпопулярніших античних міфів про подорожі Одиссея, послуговуючись неоміфологічним методом для «транспонування міфологічних смислів і образів, що породжуються ними, в нові художні світи, міфологічно ідентичні інваріанту реальності» [5].

Апелюючи до фрагментів гомерівської «Одіссеї», називаючи ключових для подорожі Саада героїв іменами «перепон» на шляху Одиссея, Е.-Е. Шмітт не хоче заплутати читача (саме тому використовує цитатний інтертекст і часто-густо сам пояснює його), але у душі постмодерністської гри з читачем постійно стимулює його активну рецепцію. При побудові сюжетно-композиційного каркасу роману письменник бере за основу структурно-композиційні вузли гомерівського міфу. Через них письменник говорить про найактуальніші проблеми суспільства: наркотрафік, контрабанду і тероризм; байдужість чиновників до проблем біженців; тиражованість і лицемірство масової культури; жалість і зручність, якими підміняється любов; гуманізм; подвійні стандарти Франції у політичних питаннях тощо. Однак, гра з читачем, що починається з відвертого цитування «Одіссеї», поступово ускладнюється, інтертекст стає менш зрозумілим, письменник звертається до пародіювання, багаторівневого кодування тощо.

Категорична відмінність шміттівської «Одіссеї» в тому, що Саад не прагне повернутися додому, до своєї Пенелопи (його Лейла загинула від американського бомбардування у Багдаді, як думав герой). Він тікає від війни, від голоду, від диктатури, від лицемірства. У численних поневір'ях його супроводжують не іракці-побратими, як Одиссея – греки, а люди різних національностей з понівеченими долями і своїми жадливими історіями. Це звичайні люди, які допомагають героєві, у той час як Одиссеєві допомагали переважно боги, а він сам допомагав іншим (повернув друзям людську подобу у Цирцеї). На нашу думку, цим Е. Е. Шмітт утверджує гуманізм, адже у сучасному багатонаціональному світі лише людяне ставлення до оточуючих здатне припинити війни і біди суспільства.

В романі «Улісс з Багдаду» Е. Е. Шмітт оновлює відомий з античності міф, використовуючи весь його рецептивний потенціал. Поміщаючи Улісса/Одіссея у новий соціо-культурний контекст, використовуючи міф як «мову-інтерпретатор історії і сучасності, що грають роль того самого матеріалу, що є об'єктом впорядковуючої інтерпретації» [7, с. 43] він змушує читача рефлексувати і заповнювати світоглядні лакуни, використовуючи цей «шифр-код» для пояснення явищ сучасності.

Список використаних джерел:

1. Лотман Ю. Статьи по семиотике и топологии культуры. В 3 т. Таллин : Александра, 1992. Т. 1. С. 64.

2. Люсий А. Крымский текст русской культуры. URL: <http://www.archipelag.ru/authors/lusy?library=398>

3. Клімова М. Эрик-Эмманюэль Шмитт: Интервью. За Границей № 20. *Литературно-философский журнал Топос. Рубрика: Литературная критика.* URL: <https://www.topos.ru/article/4200>

4. Мелетинский Е. М. Поэтика мифа. М.: Наука, 2000. 407 с.
5. Стрельникова Л. Ю. Неомифологизм как критерий игровой поэтики в творчестве В. В. Набокова. *Современные научные исследования и инновации*. 2016. № 10 URL: <http://web.snauka.ru/issues/2016/10/72139> (дата обращения: 25.03.2019)
6. Шмитт Э.-Э. Улисс из Багдада : роман / перевод с франц. А. Беляк. СПб. : Азбука, Азбука-Аттикус, 2014. 256 с.
7. Ярошенко Л. В. Неомифологизм в литературе XX века : учеб.-метод. пособие. Гродно : ГрГУ, 2002. С. 42–44.
8. Cauville J. Réécriture de la figure mythique d'Ulysse dans Ulysse from Bagdad d'Éric-Emmanuel Schmitt. *Tangence*. Numéro 101. 2013. P. 11–21.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-288-6-59>

Чистяк Д. О.

*доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри романської філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

ІНДІЙСЬКИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ ІНТЕРТЕКСТ У ДРАМІ М. МЕТЕРЛІНКА «ПЕЛЕАС І МЕЛІСАНДА» (1892)

У концептуальній картині світу ранньої драматургії Моріса Метерлінка концепт СИМВОЛ пов'язаний із функціонуванням потужного фольклорного субстрату. У записнику за 1889 р. письменник зауважує: «первісне – природне для кожної доби, і саме через нього митці проявляють себе якнайповніше» [5, с. 118]. Давньогрецький інтертекст у міфопоетичній картині світу бельгійського драматурга вже ставав предметом нашого розгляду [1; 2], але в цій розвідці зосередимося на індійському літературному інтертексті, драмі «Шакунтала» Калідаси, розвиваючи спостереження К. Люто щодо драми «Пелеас і Мелісанда», за яким «традиційна літературна тема жорстокого відкидання жінки, хибно запідозреної у невірності <...> свідчить про запозичення із «Обручки Шакунтали»» [4, с. 69]. Зауважимо, що йдеться (за транс-текстуальною класифікацією Ж. Женетта) про інтертекстуальне зіставлення за типом: текст-інтерпретант фольклорного гіпотексту / гіпертекст.